

Sygn. akt I UK 138/09

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 3 listopada 2009 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Teresa Flemming-Kulesza (przewodniczący,
sprawozdawca)

SSN Małgorzata Gersdorf

SSN Roman Kuczyński

w sprawie z odwołania E. P.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych
o prawo do renty socjalnej,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 3 listopada 2009 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonej od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 3 lutego 2009 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Decyzją z dnia 21 czerwca 2007 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych odmówił ubezpieczonej E. P. prawa do renty socjalnej albowiem komisja lekarska orzeczeniem z dnia

14 czerwca 2007 r. stwierdziła, iż ubezpieczona nie jest całkowicie niezdolna do pracy z powodu naruszenia sprawności organizmu powstałym przed ukończeniem 18 roku życia.

Odwołanie wniosła ubezpieczona.

Sąd Okręgowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w G. wyrokiem z 25 czerwca 2008r., oddalił odwołanie.

Sąd Okręgowy ustalił, że ubezpieczona E. P. złożyła wniosek o przyznanie jej prawa do renty socjalnej. Lekarz orzecznik ZUS w dniu 5 kwietnia 2007 r. orzekł, iż ubezpieczona jest zdolna do pracy, zasadność tego orzeczenia potwierdziła komisja lekarska ZUS w dniu 14 czerwca 2007 r. Biegli lekarze sądowi: okulista, neurolog, alergolog, psycholog stwierdzili, iż ubezpieczona nie jest całkowicie niezdolna do pracy.

Sąd Okręgowy w pełni podzielił stanowisko zawarte w opiniach biegłych lekarzy sądowych. Opinie wydane przez lekarza neurologa z dnia 6 września 2007 r. i 28 stycznia 2008 r.; okulisty z dnia 22 września 2007 r.; alergologa z dnia 26 października 2007 r.; psychologa z dnia 7 maja 2008 r., uznał za spójne i logiczne, oraz opisujące w sposób niebudzący wątpliwości stan zdrowia ubezpieczonej. W przedłożonych w sprawie opiniach u ubezpieczonej rozpoznano następujące schorzenia: zez zbieżny i niedowidzenie oka prawego; astygmatyzm nadwzroczny obu oczu; padaczkę; wrodzoną toksoplazmozę; sezonowe uczulenia na pyłki traw i zbóż z okresowymi zaostrzeniami alergicznego nieżytytu śluzówek nosa i spojówek oczu, oraz sporadyczne objawy duszności związane z astmą łagodną sporadyczną.

Sąd Okręgowy uznał za biegłymi, że schorzenia występujące u ubezpieczonej i stopień ich nasilenia nie powodują całkowitej niezdolności do pracy.

Powyższy wyrok został zaskarżony przez ubezpieczoną.

Sąd Apelacyjny – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z 3 lutego 2009r., oddalił apelację.

Sąd Apelacyjny uznał, że spór w rozpoznawanej sprawie sprowadzał się do ustalenia czy ubezpieczona E. P. urodzona 5 kwietnia 1989r., w dacie wniosku tj. w dniu 5 marca 2007r., uczennica drugiej klasy Liceum Ogólnokształcącego jest uprawniona do renty socjalnej na podstawie art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 27 czerwca 2003r. o rencie socjalnej (Dz. U. Nr 135, poz. 1268 ze zm.). Sąd Apelacyjny podniósł, że zgodnie z art. 12 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS (tj. Dz. U. z 2004r. Nr 39, poz.353 ze zm.), stosowanym z mocy przepisu art. 15 ustawy o

rencie socjalnej, całkowicie niezdolną do pracy jest, osoba, która utraciła zdolność do wykonywania jakiegokolwiek pracy. Badania tej przesłanki, warunkującej ustalenie prawa do renty socjalnej dla osoby pełnoletniej, której całkowita niezdolność do pracy z powodu naruszenia sprawności organizmu, powstała przed ukończeniem 18 roku życia, w trakcie nauki w szkole lub w szkole wyższej - przed ukończeniem 25 roku życia lub w trakcie studiów doktoranckich lub aspirantury naukowej, Sąd pierwszej instancji dokonał poprzez przeprowadzenie dowodu z opinii biegłych lekarzy o specjalnościach adekwatnych dla dominujących schorzeń ubezpieczonej.

Sąd drugiej instancji podkreślił, że o charakterze i stopniu nasilenia wiodącego schorzenia ubezpieczonej - padaczce (na którą choruje od 5-go miesiąca życia), wypowiedziało się dwóch biegłych lekarzy neurologów. Biegły lek. med. L. K. stwierdził, że stan neurologiczny nie czyni ubezpieczonej całkowicie niezdolną do pracy z powodu naruszenia sprawności organizmu powstałym przed 18 rokiem życia. Również badający ubezpieczoną w dniu 28 stycznia 2008r. tj. w trakcie jej uczęszczania do trzeciej klasy LO, biegły neurolog lek. med. J. O. nie znalazł podstaw do uznania całkowitej niezdolności skarżącej do pracy. Biegli zgodnie stwierdzili, że badaniem neurologicznym nie ujawniono objawów oponowych, ogniskowych (poza niewielką asymetrią odruchów) ani korzeniowych. Zgłaszane napady padaczki w ostatnim okresie występują sporadycznie, ostatni duży napad padaczkowy z utratą przytomności wystąpił w styczniu 2006r. Wyniki wykonanych badań obrazowych TK i MR, nie wykazały istnienia procesu patologicznego w zakresie CUN.

Sąd drugiej instancji podkreślił, że współistniejące dolegliwości narządu wzroku: zez zbieżny i niedowidzenie oka prawego oraz astygmatyzm nadwzroczny obu oczu, układu oddechowego: okresowe zaostrzenia alergicznego nieżyty spojówek nosa i spojówek oczu, powodowane sezonowym uczuleniem na pyłki traw i zbóż oraz sporadyczne objawy duszności związane z astmą łagodną sporadyczną, nie powodują, zdaniem biegłych okulisty i alergologa, całkowitej niezdolności ubezpieczonej do pracy.

Sąd Apelacyjny wskazał dodatkowo, że stan psychologiczny skarżącej oceniła biegła psycholog w opinii z dnia 7 maja 2008 r. Biegła podniosła, że wyniki badań psychologicznych sugerują zaburzenia poznawcze, wynikające z

uszkodzenia w obrębie układu nerwowego. Nie przemawiają jednak za poważnymi deficytami intelektualnymi w sensie upośledzenia umysłowego, ani zaburzeniami myślenia związanymi z trwającym procesem psychotycznym, co nie uzasadnia uznania ubezpieczonej za całkowicie niezdolną do pracy.

W ocenie Sądu drugiej instancji, w świetle opinii biegłych lekarzy, stopień naruszenia sprawności organizmu ubezpieczonej nie powoduje jej całkowitej niezdolności do pracy. Opinie biegłych, sporządzone po przeprowadzeniu badań przedmiotowych, badaniu psychologicznym oraz analizie dokumentacji lekarskiej z przebiegu leczenia skarżącej, w tym wyników badań dodatkowych, należało uznać za miarodajne. Kategoryczne i jednobrzmiące wnioski opinii biegłych, wyjaśniające z jakich przyczyn ubezpieczona nie została uznana za całkowicie niezdolną do pracy, nie uzasadniały konieczności zasięgnięcia dodatkowych opinii uzupełniających ani też przeprowadzania dowodu z opinii zespołu biegłych. Zadaniem biegłych lekarzy, posiadających wiadomości specjalne w dziedzinie medycyny, której przedmiotem zainteresowania są dolegliwości, na jakie uskarża się ubezpieczona, było ustalenie stopnia naruszenia sprawności organizmu apelującej, powstałego w określonym art. 4 ust. 1 ustawy o rencie socjalnej, przedziale czasowym w kontekście niezdolności do wykonywania jakiejkolwiek pracy i opinie biegłych wyjaśniły istotę sporu.

Sąd Apelacyjny podkreślił, że nie sam fakt istnienia choroby, a nawet ich mnogość (a te u ubezpieczonej nie są kwestionowane) uzasadnia roszczenie o ustalenie prawa do renty socjalnej, ale także jej natężenie w określonych przepisem art. 4 ust. 1 przedziałach czasowych, że powoduje ona naruszenie sprawności organizmu w stopniu powodującym całkowitą niezdolność do pracy.

Sąd Apelacyjny oddalił wniosek pełnomocnika apelującej o dopuszczenie dowodu z opinii zespołu biegłych uzasadniając, że potrzeba powołania innych biegłych (lub uzupełnienia istniejących opinii) winna wynikać z okoliczności sprawy, a nie z samego niezadowolenia strony, albo z obowiązku Sądu uzyskania wiadomości specjalnych, niezbędnych do prawidłowego orzekania. W rozpatrywanej sprawie nie było takiej potrzeby.

Powyższy wyrok został w całości zaskarżony skargą kasacyjną wniesioną przez ubezpieczoną, w której zarzucono naruszenie prawa procesowego, które

miało istotny wpływ na treść zaskarżonego orzeczenia, a mianowicie art. 233 § 1 k.p.c., 278 k.p.c. oraz 286 k.p.c. w związku z art. 378 § 1 k.p.c. poprzez: a) niedopuszczenie dowodu z opinii Instytutu Medycyny, Ośrodka badań lub wspólnej opinii biegłych, która przy tak wielu schorzeniach ubezpieczonej (leczonych różnymi środkami farmakologicznymi) jest konieczna dla prawidłowego ustalenia zakresu zdolności ubezpieczonej do pracy oraz pomocy i opieki osób trzecich w wypełnianiu normalnych ról społecznych, co wynika wprost z integralności organizmu ludzkiego jako całości, który nie może być badany i oceniany przez szereg biegłych z różnych specjalności, bez opinii łącznej, wspólnej, która rzeczywiście odnosiłaby się do stanu zdrowia ubezpieczonej a nie jedynie przebiegu i stadium poszczególnych schorzeń; b) niedopuszczenie dowodu z opinii specjalistów z zakresu okulistyki, alergologii oraz psychologii „podczas gdy ubezpieczona cierpi również na schorzenia okulistyczne, alergologiczne oraz psychiczne a zatem również biegli z w/w dziedzin winni dokonać oceny stanu zdrowia ubezpieczonej, albowiem w/w schorzenia mają duże znaczenie dla oceny zakresu pomocy i opieki jakiej potrzebuje ubezpieczona”.

Wskazując na powyższe podstawy wniesiono o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości oraz o uchylenie w całości wyroku Sądu pierwszej instancji i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi pierwszej instancji przy uwzględnieniu kosztów postępowania kasacyjnego jako części kosztów procesu.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną, Zakład Ubezpieczeń Społecznych wniósł o oddalenie skargi kasacyjnej.

Sąd Najwyższy, zważył co następuje:

Skarga kasacyjna ma uzasadnione podstawy.

W rozpoznawanej sprawie spór sprowadzał się do oceny stanu zdrowia wnioskodawczynie w związku z wymaganiami stwierdzenia całkowitej niezdolności do pracy jako warunku przyznania renty socjalnej. Ustalenie tej okoliczności stanowi wypadek wymagający wiadomości specjalnych w rozumieniu art. 278 § 1 k.p.c. Sąd nie może samodzielnie dokonać ustalenia dotyczącego stanu zdrowia i stopnia naruszenia sprawności organizmu pod kątem zachowania lub braku zdolności do pracy. Ograniczenie samodzielności sądu w zakresie dokonywania

ustaleń wymagających wiadomości specjalnych, wynikające z art. 278 § 1 k.p.c. obejmuje również ocenę wzajemnego powiązania ustalonych schorzeń i skutków tych relacji oraz stosowanych procedur leczniczych dla ustalenia przesłanki całkowitej niezdolności do pracy. Takie założenie musi być uwzględnione w tłumaczeniu przepisu art. 286 k.p.c. według którego sąd „może” zażądać dodatkowej opinii od tych samych lub innych biegłych. Zwrot „może” nie oznacza w tym przypadku przypisania sądowi uprawnienia do podjęcia dyskrecjonalnej decyzji lecz nałożenie obowiązku przeprowadzenia dowodu z dodatkowej opinii wówczas, gdy kompleksowe ustalenie powiązań występujących między już ustalonymi (na podstawie opinii biegłych) okolicznościami wymaga wiadomości specjalnych. W rozpoznawanej sprawie Sąd Apelacyjny ustalił (akceptując ustalenia dokonane w postępowaniu pierwszoinstancyjnym), że wnioskodawczyni cierpi na wiele schorzeń. Ocena wpływu poszczególnych schorzeń, traktowanych w oderwaniu od siebie, na możliwość wykonywania pracy zarobkowej nie doprowadziła do wniosku o całkowitą niezdolność do pracy w rozumieniu art. 12 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm., obecnie Dz. U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227)) stosowanego w tej sprawie na podstawie art. 15 (także art. 5) ustawy z dnia 27 czerwca 2003 r. o rencie socjalnej (Dz. U. Nr 135, poz. 1268 ze zm.). Sąd Apelacyjny oddalił wniosek o dopuszczenie dowodu z dodatkowej opinii zespołu biegłych, gdyż uznał opinie biegłych lekarzy odpowiednich specjalności za kategoryczne, jednobrzmiące a zatem miarodajne. Sąd Apelacyjny podniósł, że nie samo występowanie choroby a nawet mnogość schorzeń uzasadnia prawo do renty socjalnej lecz natężenie choroby powodujące naruszenie sprawności organizmu w stopniu powodującym całkowitą niezdolność do pracy. Jest to słuszne stwierdzenie jednakże przedwczesne w okolicznościach rozpoznawanej sprawy. Wnioskodawczyni cierpi na wiele różnorodnych schorzeń i poddawana jest stale leczeniu. Ustalenie wzajemnego powiązania tych schorzeń oraz możliwego wpływu stosowanego leczenia na ich natężenie stanowi wypadek wymagający wiadomości specjalnych a jednocześnie okoliczność uzasadniająca zasięgnięcie dodatkowej opinii. Sąd nie ma kompetencji do samodzielnego ustalenia, że występowanie licznych schorzeń nie powoduje całkowitej niezdolności do pracy, tylko z tej przyczyny, że żadne z

tych schorzeń samodzielnie nie jest tak natężone, żeby wywoływać taki skutek. Brak jest kategorycznej oceny, że „suma” tych schorzeń lub ich wzajemne oddziaływanie powoduje (bądź nie powoduje) skutku w postaci całkowitej niezdolności do pracy. Do łącznej, kompleksowej oceny stanu zdrowia wnioskodawczynie wymagane są wiadomości specjalne, co sprawia, że konieczne jest zasięgnięcie dodatkowej opinii biegłych.

Taki pogląd jest od dawna utrwalony w orzecznictwie Sądu Najwyższego. Sąd Najwyższy podkreślał integralność organizmu ludzkiego i potrzebę wszechstronnej, kompleksowej oceny stanu zdrowia uznając za niewystarczające wycinkowe tylko, ograniczone do poszczególnych organów lub funkcji, badanie sprawności organizmu. Tytułem przykładu można wymienić wyrok z dnia 3 października 1997 r. II UKN 288/97, OSNAPiUS 1998 nr 15, poz. 459 oraz wyrok z dnia 21 maja 2009 I UK 3/09, LEX 509029.

Orzecznictwo Sądu Najwyższego wyznaczyło pewien standard postępowania dowodowego w sprawach, w których mnogość schorzeń powoduje trudność w ustaleniu stopnia naruszenia sprawności organizmu chorego. Naruszenie przepisów postępowania w stopniu niezachowującym tego standardu musi być ocenione jako mające wpływ na wynik sprawy. Trzeba bowiem stwierdzić, że ustalenie braku całkowitej niezdolności do pracy osoby, u której stwierdzono wiele schorzeń bez przeprowadzenia dowodu z dodatkowej, kompleksowej opinii biegłych sprawia, że prawo materialne zostało zastosowane do niedostatecznie ustalonego stanu faktycznego. Podstawy skargi kasacyjnej były zatem uzasadnione w stopniu stanowiącym o oczywistej zasadności skargi. Sąd Najwyższy rozpoznał skargę kasacyjną na posiedzeniu niejawnym mimo wniosku o jej rozpoznanie na rozprawie uznawszy, że w sprawie nie występuje zagadnienie prawne lecz ma miejsce oczywista zasadność skargi. Nie zaszła więc okoliczność uzasadniająca rozpoznanie skargi kasacyjnej na rozprawie (art. 398¹¹ § 1 k.p.c.).

Z przedstawionych przyczyn skarga kasacyjna została uwzględniona na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.

